

Andragoški glasnik
Vol. 27(2023), Broj 43, str. 23-39
Pregledni rad

Primljeno: 5. studenog 2024.
Prihvaćeno: 27. siječnja 2025.

TRANSFORMACIJA OBRAZOVANJA ZA POTREBE NACIONALNE OBRANE U REPUBLICI HRVATSKOJ: KONCEPTUALNI OKVIR I INSTITUCIONALNI IZAZOVI

dr. sc. Dražen Smiljanić

Sveučilište obrane i sigurnosti Dr. Franjo Tuđman

drazen.smiljanic@sois-ft.hr

Sažetak

Odgovor na izazove i prijetnje koje nastaju u sigurnosnom okružju 21. stoljeća, obilježenom dinamičnim promjenama i složenošću odnosa aktera, zahtijeva kontinuiranu prilagodbu obrambenih sposobnosti, što uključuje i obrazovanje za potrebe nacionalne obrane i sigurnosti. Članak analizira ključne pokretače transformacijskih promjena u području obrazovanja, uključujući nove tehnologije, multidimenzionalne sigurnosne prijetnje te širenje spektra kompetencija vojnih zapovjednika. Sadržaj rada u funkciji je izrade koncepta obrazovanja temeljenog na integraciji akademskog znanja, praktičnih vještina i cjeloživotnog učenja, s posebnim naglaskom na model nacionalnoga obrambenog sveučilišta. Rad identificira institucionalne i organizacijske preduvjete za implementaciju transformiranoga obrazovnog sustava, uključujući interdisciplinarnost, međunarodnu suradnju i autonomiju sveučilišta. Transformacija obrazovanja za potrebe nacionalne obrane u funkciji je osiguranja prilagodljivosti i otpornosti obrambenog sustava Republike Hrvatske na suvremene i buduće sigurnosne izazove.

Ključne riječi: *obrazovanje za nacionalnu obranu; nacionalna sigurnost; obrambena transformacija; sveučilište obrane; cjeloživotno učenje.*

Uvod

Dinamika promjena i odnosa aktera u globalnom sigurnosnom okružju 21. stoljeća nameće potrebu stalne prilagodbe obrambenih sposobnosti, koja uključuje i transformaciju obrazovanja (odraslih) za potrebe nacionalne obrane i sigurnosti. Pod transformacijom ovdje podrazumijevamo značajne (dubinske) promjene u procesima, strukturama, opremi i organizacijskoj kulturi neke organizacijske cjeline ili sustava (o transformacijskim promjenama vidi u Smiljanić, 2016). Sigurnosni izazovi i prijetnje koje se realiziraju u različitim formama (od terorizma do konvencionalnog ratovanja), različitim intenzitetima (od hibridnog do ratovanja visokim intenzitetom), različitim sredstvima (od konvencionalnog naoružanja do sofisticiranih

tehnologija) te u različitim operativnim domenama (od tradicionalnih, koje obuhvaćaju kopno, more i zrak, do novih, svemir i kibernetička domena) postavljaju pred sustav obrazovanja časnika enorman izazov.

U vrijeme mira (ili, točnije, bez rata) najvažnija zadaća svake vojske je pripremiti se za najsloženije zadaće, koje uključuju i oružani sukob visokog intenziteta (rat) (USMC, 2018). Ova je činjenica u Euroatlantskom prostoru od vremena završetka Hladnog rata sve do Ukrajinske krize 2014. godine izgubila to svoje tradicionalno značenje (premda se to ne odnosi na Republiku Hrvatsku i period Domovinskog rata). Invazija Rusije na Ukrajinu 2022. godine ponovno je aktualizirala ratovanje na europskom prostoru u svom „tradicionalnom“ obliku. Time je i uloga nacionalne obrane, kao dijela sustava nacionalne sigurnosti, ponovno dobila na značenju, *de facto* najvažnijeg instrumenta moći države. Nacionalna obrana specifična je i po tome što svoju funkciju ne ostvaruje samo i isključivo za vrijeme oružanog sukoba (rata), nego i u doba izvan rata, svojom pripravnosti. Pripravnosti, naime, vojska osigurava odvratanje od potencijalnih agresora i tako utjelovljuje dvojnu funkciju – obrambenu i onu odvratanja. Za učinkovito funkcioniranje obrane (vojnog instrumenta moći) ključan je niz elemenata sposobnosti¹, među kojima je osposobljenost pripadnika oružanih snaga, koja se izgrađuje, održava i unaprjeđuje kroz obrazovanje i obuku, jedan od ključnih.

Pored specifičnih izazova za odgovarajuće obrazovanje časničkog kadra, koji proistječu iz stalno evoluirajućeg karaktera oružanog sukoba i karakteristika izazova i prijetnji u sigurnosnom okružju, dodatni izazovi za časnički zbor su osigurati kvalitetu naspram kvantitete, vodstvo naspram upravljanja (menadžmenta) te profesionalizam naspram karijerizma. U pogledu tih izazova situacija u Republici Hrvatskoj ima dosta sličnosti s onima u državama članicama NATO-a i EU-a. U tom kontekstu, pripadnike Oružanih snaga Republike Hrvatske (OSRH), poglavito časnički kadar, potrebno je pripremiti za učinkovito i kreativno rješavanje složenih izazova i problema u operativnom okružju karakteriziranom visokim stupnjem neizvjesnosti i nepredvidljivosti. Samo obrazovani, kompetentni i iskusni vojni časnici omogućuju Ministarstvu obrane Republike Hrvatske (MORH-u), kao nositelju obrambene funkcije države, izvršiti svoje zadaće i misije u zemlji i inozemstvu.

Kako bi odgovorilo na potrebe nacionalne obrane, obrazovanje za potrebe OSRH zato mora biti izravno povezano s dugoročnim obrambenim planiranjem i provedbom politike upravljanja osobljem i upravljanja karijerom u MORH-u. No, još važnije, ono mora biti usklađeno s potrebama razvoja obrambenih sposobnosti. Kako je razvoj obrambenih sposobnosti podložan imperativu kontinuirane transformacije (u cilju prilagodbe promjenama u sigurnosnom okružju), tako je i sustav obrazovanja, koji taj razvoj mora „pratiti“, prisiljen, s vremena na vrijeme, transformirati se. U primjeru analize stanja u oružanim snagama SAD-a, izvješće tvrtke RAND pod nazivom *Intelektualna vatrena moć: Pregled profesionalnog vojnog obrazovanja u Ministarstvu obrane SAD-a* (Goldman i sur., 2024), identificira nedostatke u povezivanju ishoda profesionalnoga vojnog obrazovanja s operativnim zahtjevima i predlaže poboljšanje mehanizama povratnih informacija, dizajna nastavnog plana i programa i poticaja obrazovnih ustanova za rješavanje ovih izazova. Mjerenje ishoda obrazovanja za potrebe oružanih snaga iznimno je zahtjevna aktivnost, koja se ne može u cijelosti kvantificirati. No, ono je nužno upravo zbog adekvatnog prepoznavanja potreba za promjenom, odnosno, transformacijom. Krajnje pojednostavljeno, najbolji test kvalitete sustava obrazovanja i obuke

¹ U NATO-u se za opis spektra obrambenih sposobnosti koristi akronim DOTMLPF (eng. doctrine, organization, training, materiel, leadership and education, personnel, and facilities) kojim se naglašava potreba paralelnog razvoja svih elemenata sposobnosti, a ne samo materijalnog (naoružanje i vojna oprema).

za potrebe oružanih snaga je provedba operativnih zadataka u stvarnom okruženju. Ta vrsta iskustva smatra se, između ostalog (borbena moć) presudnom u usporedbi kvalitete vojnih organizacija (vidi usporedbu SAD-a i Kine u Sawant, 2021). No, oružani sukob (rat) kao okvir za testiranje kvalitete vojnih vođa i vojne organizacije, krajnje je nepoželjan. Iz tog razloga, modeliranje sustava obrazovanja za potrebe oružanih snaga prisiljeno je temeljiti se na strateškom predviđanju okolnosti u kojima će se odvijati budući oružani (ratni) sukobi te na primjeni tehnologija u sintetičkom okruženju (Cannon-Bowers i Bowers, 2008).

Postojeća vojna tradicija i iskustvo (vidi, na primjer, Filjak, 2019) mogu poslužiti kao temelj za daljnji razvoj sustava vojnog obrazovanja, no nužno je da taj sustav kontinuirano odgovara na nove izazove sigurnosnog okruženja. U pogledu neizvjesnosti budućih kompetencija, vojne organizacije se susreću s izazovima sličnim onima u civilnom sektoru. Izvješće Svjetskog ekonomskog foruma pod nazivom *Poslovi budućnosti* iznosi tvrdnju da 65% radnih mjesta na koja će se zapošljavati djeca koja danas pohađaju rane razrede osnovne škole još ne postoje (WEF, 2016). Priprema za takvu budućnost zahtijeva više od formalnih znanja i tehničkih vještina. Ona zahtijeva od zaposlenika da budu kulturološki prilagodljivi, digitalno tečni i opremljeni mogućnostima cjeloživotnog učenja (WEF, 2024). Takvi izazovi relevantni su i za vojnu organizaciju, posebno u pogledu korištenja novih tehnologija (na primjer, digitalizacija bojišta, autonomni sustavi i korištenje umjetne inteligencije). U analogiji novih, još nepostojećih zanimanja možemo pretpostaviti i da se način ratovanja (vođenja oružanog sukoba), za koji pripremamo časnike kroz sustav obrazovanja, danas još nije oblikovao. Zato će novi modeli obrazovanja za potrebe nacionalne obrane morati, pored svega što je temeljno potrebno za vojni poziv, obrazovati ljude koji će stvarati i održavati vojni instrument moći države na način da se što bolje nose upravo s tom nepromjenjivom prirodom rata (i sigurnosnih izazova), a koja se očituje u nepredvidivosti. Časnik 21. stoljeća bit će prisiljen na cjeloživotno učenje i prilagodbu organizacije i ljudi stalnim promjenama.

U razvoju sustava obrazovanja za potrebe OSRH potrebno je uvažiti i kriterije po kojima će se to obrazovanje oblikovati i prema zahtjevima sudjelovanja OSRH u NATO i EU vođenim operacijama i misijama te na dužnostima koju časnici OSRH obnašaju u NATO i EU zapovjedništvima i institucijama. To podrazumijeva i izgradnju nove organizacijske kulture (savezništvo, partnerstvo, međunarodni stožeri), koja integrira sigurnosne i strateške aspekte država saveznica te promiče veću agilnost i inovativnost vojne organizacije. Treba naglasiti kako NATO dokumenti vezani uz politike (engl. *policy document*) obrazovanja i obuke, jasno stavljaju obrazovanje za potrebe oružanih snaga u nadležnosti država članica, a obuku (prije svega kolektivnu, na razinu saveza) reguliraju smjernicama i politikama (NATO, 2014). Time izazov za postizanje svojevrsne interoperabilnosti s drugim članicama saveza postaje još veći jer nije eksplicitno standardiziran.

Analiza problema

Iz pregleda raspoložive literature relevantne za istraživanja potencijalnih modela obrazovanja za potrebe nacionalne obrane u Republici Hrvatskoj razvidno je sljedeće:

- Trenutno ne postoji službeno objavljen koncept integriranog modela obrazovanja za potrebe nacionalne obrane i sigurnosti u hrvatskom kontekstu. Iako se neke druge članice NATO-a i EU-a sve više oslanjaju na koncept nacionalnih obrambenih sveučilišta, Republika Hrvatska tek je odnedavno počela uspostavljati sličan okvir, čiji

su procesi započeti proglašavanjem Zakona o osnivanju Sveučilišta obrane i sigurnosti (Hrvatski sabor, 2021). Područje obrazovanja za potrebe OSRH i šire, nacionalne i domovinske sigurnosti, do sada nije bilo konceptualizirano u službenim dokumentima Vlade i ministarstva RH. To je, ipak, učinjeno s vojnom izobrazbom, a zadnji takav koncept je *Koncept izobrazbe za potrebe Oružanih snaga RH* (MORH, 2007).

- Istraživanja usmjerena na specifične izazove tranzicije iz tradicionalnoga vojnog obrazovanja prema modernim sustavima koji integriraju akademske i praktične dimenzije (aspekt vojnog umijeća) u Republici Hrvatskoj relativno su slabo zastupljena u ukupnoj znanstvenoj produkciji. Aktualna istraživanja uglavnom se fokusiraju na vojni aspekt obrazovanja (na primjer, Herceg i Krajačić, 2022), profesionalne kompetencije osoblja u akademskoj djelatnosti (Herceg i Kozina, 2024), interkulturalne kompetencije nastavnika (Kozina, 2013), stimulativna nagrađivanja u vojnoj organizaciji (Čurčija, 2019), dok je potreba za uključivanjem šireg spektra znanja (na primjer, kibernetike, umjetna inteligencije, ekologije) često zanemarena. U tom području publiciran je vrlo mali broj istraživanja (na primjer, Tuta i Luić, 2024, o utjecaju proširene realnosti na učenje). Vrlo mali broj radova bavi se prilagodbom programa i metoda obrazovanja za potrebe nacionalne obrane u RH, gdje bi transformaciju sposobnosti (vojnog instrumenta moći) pratila odgovarajuća transformacija obrazovanja (vidi, na primjer: Čurčija i Matika, 2018). Još je problematičniji razvoj vojne misli u RH, a u tom kontekstu Andrija Platužić smatra da se vojnici „*poučavaju oružanoj borbi, a tek izuzetno proučavaju rat u njegovoj cjelovitosti*“ (Platužić, 2016, str. 96). Može se zaključiti i da je nedovoljno istražen potencijal integracije civilnih i vojnih stručnjaka unutar obrazovnog sustava za potrebe nacionalne obrane.
- Uočljiv je i manjak studija o učinku globalnih (sigurnosnih) trendova na lokalni (hrvatski) obrambeno-sigurnosni kontekst. Na primjer, premda postoje radovi koji prepoznaju trendove i implikacije na nacionalnu sigurnost i obranu, poput hibridnog ratovanja (Smiljanić, 2017b) i tehnoloških promjena (Ljulj, Slapničar i Smiljanić, 2024), vidljiv je manjak istraživanja koja te trendove izravno povezuje s izazovima obrazovnog sustava za potrebe obrane. Posebno nedostaje komparativnih analiza koje bi ukazale na najbolju praksu prilagodbe sustava specifičnim potrebama Republike Hrvatske. Nedovoljno se u istraživanjima razmatraju i društveni čimbenici, uključujući negativne trendove interesa za vojne studije, a vidljiv je i nedostatak strategija za privlačenje kandidata. To ostavlja prazninu u razumijevanju motivacije za vojni poziv i njegovu atraktivnost.
- Na kraju, nedovoljno je istražen profesionalni razvoj časnika u kontekstu cjeloživotnog učenja. Postojeća literatura (uključujući vojne koncepte i strategije) i politike u području obrane često ograničavaju profesionalni razvoj i cjeloživotno učenje na vojnu izobrazbu, dok se obrazovanje u korištenoj taksonomiji mnogo manje koristi. Prema definiciji Leksikografskog zavoda Miroslava Krlež, izobrazba je „*poseban oblik školovanja koje je usmjereno na uža, ciljana znanja i umijeća, za razliku od školovanja, kojim se opće znanje stječe radi primjenljivosti. Izobrazba se zbog toga odnosi na stručna i primjenljiva znanja, često povezivana sa strukom i profesijom. Izobrazbom se već postojeća profesionalna znanja ostvaruju u skladu s novim potrebama za znanjem i umijećem u struci pa se taj pojam češće susreće u pojmu sveukupnog obrazovanja*“ (LZMK, 2024a). S druge strane, obrazovanje je „*organizirani pedagoški proces stjecanja*

znanja i razvijanja spoznaje“ koji se društveno organizira „u zakonom utemeljenim obrazovnim ustanovama koje ostvaruju planove i programe obrazovanja“ (LZMK, 2024b).

NATO definira obrazovanje kao sustavno podučavanje pojedinaca koje će unaprijediti njihova znanja i vještine te razvijati kompetencije. To je razvojna aktivnost koja omogućuje pojedincu razumno reagiranje na nepredvidive situacije (NATO, 2014). U engleskom jeziku ne postoje odvojeni termini za obrazovanje i izobrazbu, već se oni koriste u okviru pojma *education*.

Cilj, svrha i metodologija rada

Cilj je rada identificirati pokretače promjena transformacije vojnog obrazovanja te analizirati institucionalni okvir za njihovo dostizanje. Svrha rada je predložiti elemente sadržaja koncepta kojim se oblikuju ciljevi, načini i sredstva koje bi trebalo postići sustavom obrazovanja na horizontu do 2035. godine (više o strateškim i operativnim konceptima u: Schmitt, 2002). Izradom i donošenjem takvog koncepta obrazovanja naglasio bi se i odmak od isključivog korištenja pojma izobrazba (kakav je primjer trenutno važeći Koncept izobrazbe za potrebe OS RH, MORH, 2007).

U radu se prvo analiziraju pokretači promjena i smjerovi transformacije za kreiranje novog modela obrazovanja za potrebe nacionalne obrane. Nakon toga se analizira (predlaže) institucionalni okvir koji bi trebao omogućiti realizaciju ciljeva izrade novog modela obrazovanja za potrebe OSRH prema pokretačima promjena.

Pokretači promjene i smjerovi transformacije

Izrada novog modela obrazovanja potaknuta je potrebom prilagodbe postojećeg modela obrazovanja za potrebe nacionalne obrane i sigurnosti izazovima sigurnosnog okružja (uključujući političke, gospodarske, tehnološke, društvene i ekološke trendove), općim trendovima u razvoju sustava obrazovanja i obuke (uključujući i Europski i Hrvatski kvalifikacijski okvir²), širenjem područja kompetencija vojnih zapovjednika (domovinska sigurnost, višedomenske operacije) te negativnim trendovima interesa za vojni poziv.

Sigurnosno okružje i karakter budućih izazova za nacionalnu sigurnost

U sigurnosnom okružju nastaju prijetnje i strateški izazovi nacionalnim interesima RH, ali i strateške prilike za njihovu zaštitu i promicanje. Prijetnje i izazovi očituju se kao događaji, krize ili sukobi koji rezultiraju nestabilnostima s mogućim implikacijama na području obrane i nacionalne sigurnosti. Misije i zadaće za koje OSRH moraju imati razvijene sposobnosti,

² „Hrvatski kvalifikacijski okvir je reformski instrument kojim se uređuje cjelokupni sustav kvalifikacija na svim obrazovnim razinama u Republici Hrvatskoj kroz standarde kvalifikacija temeljene na ishodima učenja i usklađene s potrebama tržišta rada, pojedinca i društva u cjelini“ (MZOM, 2024, para. 1).

odnose se na provedbu zadaća u vrijeme mira, sudjelovanje u sukobu bez rata (engl. *short of war*), sukobu niskog intenziteta i sukobu visokog intenziteta (rata).

Razvoj događaja i nastanak prijetnji i izazova u vrlo dinamičnom i kompleksnom globalnom sigurnosnom okružju, što ima implikacije i na nacionalnu sigurnost RH, teško je predvidjeti. Na primjer, nakon Hladnog rata, do 2022. godine, mogućnost izbijanja rata između dvije i više država na tlu Europe (i bližem susjedstvu) smatrao se vrlo malo mogućim. Članstvo u NATO-u i EU-u Republici Hrvatskoj stvara „sigurnosni kišobran“, ali ju čini i ranjivom za sve prijetnje i izazove koje su relevantne za Euro-atlantske integracije³ (vidi, na primjer, zaključke NATO Summita u Vilniusu, NATO, 2023). Iz tog razloga, potencijalni protivnici i izvori prijetnji kreću se od državnih aktera (velike sile, kao što je Rusija) do terorizma, a uključuju i ugroze koje dolaze od poremećaja kakvima su uzrok klimatske promjene i druge krize i incidenti koji mogu nastati u prirodnom okolišu.

Zahvaljujući razvoju komercijalnih tehnologija, koje nalaze svoju primjenu i u sigurnosno-obrambenoj domeni, akteri koji oblikuju sigurnosno okružje imaju potencijal biti, u organizacijskom smislu, sve fluidniji, agilniji i evoluirati brže od tradicionalnih, čvrsto institucionaliziranih obrambenih sustava na Zapadu. Isto tako, tehnologije i način funkcioniranja modernih društava čine ta društva ranjivijim na djelovanje suptilnijih oblika prijetnji (npr. hibridne i/ili kibernetičke prijetnje, kognitivno ratovanje) ili nasilnih radikalizama (npr. terorizam i radikalni vjerski i drugi ekstremizmi), čime prisiljavaju države na takvu organizaciju sustava nacionalne sigurnosti koji integrira sve sposobnosti svojih instrumenata moći. Pored toga, prostor Jugoistočne Europe s nezavršenim procesima tranzicije u liberalno demokratska društva još je uvijek poprište sukoba identitetskih (šovinistički, velikodržavnih) politika.

Jedna od najvažnijih karakteristika suvremenoga sigurnosnog okružja je njegova kompleksnost. Kompleksnost čini da se međusobna interakcija različitih elemenata sustava (politički, ekonomski, društveni i/ili bio-fizički) odvija nelinearno, a time i rezultira nepredvidivo. Nepredvidivost je i glavna odlika rata (oružanog sukoba), što je ponovno pokazao rat u Ukrajini (Cohen i O'Brien, 2024, str. 38).

Kompleksnost sigurnosnog okružja razlog je zašto se obrambeni sustavi i sustavi nacionalne sigurnosti moraju oblikovati tako da budu agilni, prilagodljivi i oporavljivi (rezilijentni). U državama članicama NATO-a (poglavito onima u Europi) i EU-a, sve je izraženiji trend integracije svih instrumenata državne moći, ali i drugih segmenata društva u promišljanju koncepta nacionalne sigurnosti. Kao primjer, vrijedi istaknuti koncept oporavljivosti (eng. *Resilience*), operacionaliziran u NATO-ovom dokumentu *Predanost jačanju oporavljivosti* (eng. *Commitment to enhance resilience*), koji su potpisali šefovi vlada i država na NATO summitu u Varšavi, 8. srpnja 2016., kako bi se osigurao primjeren odgovor i otpornost na kompleksnost prijetnji i izazova (NATO, 2016). U Republici Hrvatskoj ovaj se trend integracije realizira u okviru razvoja sustava Domovinske sigurnosti (vidi Zakon o sustavu domovinske sigurnosti: Hrvatski sabor, 2017).

³ Zaključci NATO Summita u Vilniusu ističu da Ruska Federacija predstavlja najznačajniju i izravnu prijetnju sigurnosti saveznika, kao i miru i stabilnosti u euroatlantskom području. Naglašava se također i da je terorizam, u svim svojim oblicima i manifestacijama, najizravnija asimetrična prijetnja sigurnosti građana te međunarodnog mira i prosperiteta. Zaključci dalje ukazuju na to da su prijetnje s kojima se suočavaju globalne i međusobno povezane.

Dinamika sigurnosnog okružja ima implikacije i na tradicionalni pristup obrazovanju i obuci u području obrane, oblikovanih oko modela zapovijedanja i nadzora (engl. *Command and Control*) – C2. Značajke zapovijedanja i nadzora (C2) odigrale su jednu od ključnih uloga u rusko-ukrajinskom ratu, gdje su zahvaljujući inovativnom korištenju informacijskih tehnologija i dronova, Oružane snage Ukrajine značajno profitirale u odnosu na znatno snažnijeg protivnika, posebno u sposobnostima izviđanja i vatre (Poita, 2023).

U radu se polazi od pretpostavke da bi obrazovanje za potrebe nacionalne obrane trebalo omogućiti stjecanje kompetencija za vođenje (u kontekstu zapovijedanja), upravljanje (u kontekstu stožernih dužnosti), izvršenje zadaća i provedbu poslova u cilju osiguranja pružanja primjerenog, pravovremenog i učinkovitog odgovora na sve izazove suvremenog i budućega sigurnosnog okružja te kontinuiranu dugoročnu transformaciju obrambenog sustava, što uključuje i inovacije u području obrane. Nadalje, to obrazovanje bi trebalo, pored područnih (specifičnih) kompetencija, razvijati i opće (generičke) kompetencije. Među najvažnijim općim kompetencijama su: sposobnost prilagodbe novim situacijama, sposobnost kritičkog mišljenja i analize, sposobnost rada u združenom, međuresornom i međunarodnom (multikulturalnom) integriranom okružju, sposobnost suočavanja s neizvjesnošću i rješavanje problema. Pitanje multikulturalnosti odnosi se i na razumijevanje i prilagodbu europskoj strateškoj kulturi (Biava i sur., 2011). Obrazovanje bi trebalo poticati sklonost cjeloživotnom učenju, posjedovanju širokog spektra ekspertiza (interdisciplinarnost), prepoznavanje i primjenu naprednih tehnologija te sposobnost stvaranja novih ideja i konceptualizacije, od značaja za provedbu transformacije OSRH.

Navedeni imperativ fleksibilnosti i prilagodbe, ipak, ne bi smio narušiti temeljni značaj obrazovanja. Konrad Liessmann smatra da „fleksibilni čovjek koji je, cijeloga života spreman na učenje, svoje kognitivne sposobnosti stavlja na dispoziciju tržištima što se hitro izmjenjuju nije više čak ni karikatura humanistički obrazovana čovjeka kako ga je skicirao Wilhelm von Humboldt u kratkoj Teoriji čovjekova obrazovanja, nego njegova čista suprotnost“ (Liessmann, 2010, para. 2). To je razlog, kako tvrdi Liessmann, zbog kojeg se razlika između obrazovanja i izobrazbe poništava i, na kraju, ujednačava u korist izobrazbe. Iz toga proizlazi još jedan značajan izazov za odgovarajući model obrazovanja, a to je prevladavanje dominacije izobrazbe.

Opći trendovi u razvoju sustava obrazovanja i obuke

U području obrazovanja događa se promjena paradigmi u logici njegovog sustava, mentalnim modelima i pedagogiji (u Tablici 1. prikazan je usporedni prikaz karakteristika tradicionalnih i novih paradigmi).

Tablica 1. Usporedba stare i nove paradigme u logici sustava obrazovanja, mentalnim modelima poučavanja i pedagogiji (Smiljanić, 2017a)

Stara paradigma	Nova paradigma
Logika sustava obrazovanja	
• “Objasni dijelove, zatim ispričaj priču” • Jednosmjerne zapovjedi i instrukcije • Testovi sa skupom pitanja i odgovora • Izgradnja vještina, fokus na uvježbavanju	• “Ispričaj priču, zatim objasni dijelove” • Timski rad • Proigravanje i eksperimentiranje • Izgradnja sposobnosti, fokus na promišljanju

• Rješavanje problema temeljeno na raspoloživosti podataka • Kaznene mjere	• Rješavanje problema temeljeno na konceptualizaciji • Samo-potaknuto učenje
Mentalni modeli poučavanja	
• Predavači su nedodirljivi autoriteti • Odgovornost za stjecanje znanja kod polaznika je na predavačima • Isključivo škola je odgovorna za sadržaj • Uloga škole je poučavati • Predavači „drilaju“ polaznike („bankarenje“ znanja) • Sankcioniranje pogreške (u pristupu rješavanja problema)	• Predavači se prilagođavaju promjenama (oni također uče) • Polaznici (poučavani) moraju „posjedovati“ učenje • Polaznici su-kreiraju ishode učenja • Uloga škole je osigurati uvjete • Predavači su fokusirani na razvoj potencijala polaznika (kreiranjem okruženja i odnosa koji pospješuju učenje) • Toleriranje pogreške kako bi se izgradio uspjeh (razvijanje odvažnosti za prihvatanja rizika)
Pedagogija	
• Obuka (činiti) nasuprot obrazovanju (znati) • Nastavno gradivo je dogma • Škola je „tvornica hrenovki“ – neugodan i zatvoren proces • Proces obrazovanja je poput „proizvodnje na traci“ • „Piši u školi, radi u postrojbi“ • Nastavni programi fokusirani su na postupke, naoružanje i vojnu opremu	• Obrazovanje koje obuhvaća obuku • Škola razvija vrijednosti i uvjerenja kao temeljne kompetencije • Znanja i sposobnosti su naša kompetitivna prednost • Škola je prostor natjecanja za unaprjeđenje talenata (izazov postizanja izvrsnosti) • Nastavni programi odražavaju stvarne potrebe • Nastavni programi fokusirani su na kognitivni i emocionalni angažman
Učenje (duboko nasuprot površinskom)⁴	
• Namjera je reproducirati sadržaj • Pasivno prihvatanje ideja i informacija • Nedostatak prepoznavanja vodećih načela • Fokusiranje učenja na zahtjeve ocjenjivanja	• Namjera je razviti osobno razumijevanje sadržaja • Aktivna interakcija, osobito u stavljanju u odnos nova i prijašnja iskustva • Povezivanje ideja korištenjem principa integracije • Dovođenje u vezu dokaza i zaključaka

U promišljanju pokretača promjena u području obrazovanja za potrebe OSRH potrebno je imati u vidu činjenicu da se svijet i društvo mijenjaju te je potrebno promijeniti i način na koji se provodi obrazovni proces. Neki od karakterističnih trendova koje prepoznaju dionici obrazovnog procesa u području obrane u Republici Hrvatskoj (Smiljanić, 2017a) su sljedeći:

- Nove generacije (studenata/polaznika) posjeduju drugačije načine usvajanja nastavnih materijala (prvenstveno zahvaljujući Internetu) u odnosu na prethodne generacije;
- Sve se učestalije koriste *on-line* metode te rezidencijalne i virtualne učionice;
- Sve se učestalije koristi tehnologija (na primjer umjetna inteligencija) u procesima obuke i obrazovanja, u takozvanom sintetičkom okolišu, kao na primjer Sintetički okoliš za učenje (eng. Synthetic learning environments) (Canon-Bowers i Bowers, 2008);

⁴ Ovi se pojmovi pojavljuju u dokumentu pod nazivom Education and Training 2020 Work programme. Thematic Working Group 'Assessment of Key Competences'. Literature review, Glossary and examples, koji je publicirala Europska komisija (European Commission, 2012).

- Prepoznatljiv je i trend „destandardizacije“ znanja i potrebe da se razumije problem, umjesto učenja metoda napamet (Bojanjac, 2023);
- Nastava, općenito, postaje proces aktivnog i partnerskog odnosa u prenošenju i stjecanju znanja.

Širenje područja kompetencija vojnih zapovjednika

Potrebe širenja nadležnosti vojnih zapovjednika sve više prelaze granice tradicionalne vojne profesije, čiji je temelj ratovanje (engl. *warfighting*). Domene i okružja u kojima se odvija neprijateljsko natjecanje i sukobi šire se iz tradicionalno fizičkih u druge operacijske domene, virtualnu i ljudsku (vidi Tablicu 2).

Tablica 2. Operacijske domene i okružja u kojima se odvija neprijateljsko natjecanje i sukobi (Smiljanić, 2017a)

Fizička domena	Virtualna domena	Ljudska domena
Kopnena operativna domena	Kibernetička (engl. <i>cyber</i>)	Društvena (npr. liberalne demokracije vs. autokracije)
Pomorska operativna domena	Informacijska	Moralna (etička pitanja, npr. uporaba umjetne inteligencije)
Zračna operativna domena	Elektromagnetska	Kognitivna
Svemirska operativna domena		

Navedeni trend ima za posljedicu širenje spektra misija oružanih snaga. Sve veći značaj pridaje se poznavanju i učinkovitom korištenju novih tehnologija, sposobnosti djelovanja kako na nacionalnoj razini tako i u međunarodnom okruženju unutar složenih obrambenih i sigurnosnih struktura. Osim toga, ključne su i vještine vođenja organizacijskih promjena i transformacija, oblikovanja organizacijske kulture, upravljanja resursima te razvijanja komunikacijskih kompetencija u suradnji s tijelima državne uprave, vladinim i nevladinim organizacijama te znanstveno-istraživačkom zajednicom. Ta su područja već sada važan dio djelokruga vojnih zapovjednika, a za očekivati je da će se njihova važnost dodatno povećavati u budućnosti.

Negativni trend interesa kandidata za upis na vojne studije

Vojni studiji bilježe višegodišnji trend pada interesa kandidata za upis na vojne studije (Krznar i sur., 2024). Ovaj se negativni trend očituje ne samo u kvalitativnim pokazateljima (ulazno znanje) nego, što je još kritičnije u kvantitativnim. Realno je za pretpostaviti da ovaj trend nije isključivo vezan za kvalitetu vojnih studija nego, općenito, za izbor (atraktivnost) vojnog poziva. Navedeni trend u nesuglasju je s (deklarativnim) tvrdnjama nositelja političkog odlučivanja u Republici Hrvatskoj da je čovjek (u ovom kontekstu pripadnik OSRH) najveća vrijednost (Dnevnik.hr, 2017).

Ministarstvo obrane RH očitivalo se o tom problemu u više navrata, između ostalog i u tekstu objavljenom u Jutarnjem listu, od 10. lipnja 2023. godine, u kojem se navodi da MORH "proaktivnim i kontinuiranim mjerama i projektima usmjerenim na mlade, vojni poziv nastoji prezentirati kao atraktivno i dinamično zanimanje koje nudi brojne mogućnosti za školovanje, usavršavanje, razvijanje novih znanja, obuku i napredovanje, pri čemu se stavlja naglasak da

je riječ o dinamičnom zanimanju koje pruža brojne mogućnosti za stjecanje jedinstvenih iskustava te da pripadnici Oružanih snaga doprinose miru i solidarnosti u zajednici" (Jutarnji list, 2023, para. 6).

Pored kvalitetnoga profesionalnog vojnog i cjeloživotnog obrazovanja niz je "egzistencijalnih" aspekata koji su ključni za privlačenje i zadržavanje visokokvalitetnog osoblja u profesionalnoj službi (djelatnoj službi), a koji predstavljaju oslonac za dugoročnu održivost i uspješnost organizacija poput OSRH. Prepoznavanje tih aspekata i njihova implementacija kroz politike MORH-a zahtijeva provedbu istraživanja koja uključuju materijalne stimulacije (vidi, na primjer, Čurčija, 2015), a mogu uključiti niz različitih tema, kao što su:

- Stambeno zbrinjavanje; Ovaj aspekt je od vitalnog značaja za stabilnost i sigurnost osoblja. Rješenja poput službenih stanova, poticane stanogradnje ili financijske potpore za najam, mogu značajno smanjiti financijski pritisak na osoblje i njihove obitelji, čime se povećava privrženost organizaciji.
- Mirovinsko zbrinjavanje; Atraktivni mirovinski paketi, poput mirovine koja iznosi 70% najvišega dostignutog platnog razreda, služe kao snažan motivator za dugoročni ostanak u sustavu i pružaju osjećaj sigurnosti u budućnosti.
- Zdravstvena zaštita; Prioritet na specijalističkim pregledima i tretmanima povećava kvalitetu života osoblja te smanjuje stres i neizvjesnost povezane sa zdravstvenim uslugama.
- Kvaliteta prehrane; Osiguravanje kvalitetne prehrane putem koncesionara izabranih kroz transparentne natječaje doprinosi zdravlju, produktivnosti i općem zadovoljstvu zaposlenika.
- Kvalitetni uvjeti za tjelovježbu; Dostupnost modernih i dobro opremljenih teretana, bazena i drugih objekata za tjelovježbu, ključna je za održavanje fizičke spremnosti osoblja, posebno u obrambenom sektoru, gdje je fizička kondicija od izuzetne važnosti.
- Uključivanje u društvene pore; Integracija osoblja iz obrambenog sektora u područja poput kulture, znanosti i sporta omogućava osoblju da doprinosi društvu i izvan svog osnovnog radnog područja, čime se povećava njihov osjećaj pripadnosti i značaja.
- Transformacija brenda OSRH; Modernizacija kroz digitalnu transformaciju i jačanje vojne organizacijske kulture stvara prepoznatljiv identitet organizacije i privlači mlade talente, čineći OSRH atraktivnijim izborom karijere.
- Funkcionalno upravljanje osobljem; Uspostava centraliziranog sustava upravljanja, uključujući kvalitetne modele ocjenjivanja i uvođenje kompetentnih mentora, ključna je za pravovremeno prepoznavanje i razvoj talenata te osiguranje pravednosti u sustavu.

Sve navedene mjere usmjerene su na poboljšanje kvalitete radnih i životnih uvjeta, što direktno utječe na motivaciju, produktivnost i zadovoljstvo osoblja, dok dugoročno jačaju i ugled organizacije u očima javnosti. Svaka od njih ima specifičan značaj i doprinosi ne samo zadovoljstvu osoblja, nego i povećanju operativne sposobnosti i ugleda organizacije.

Institucionalni okvir za dostizanje ciljeva obrazovanja za potrebe OSRH i nacionalne sigurnosti

Institucionalni okvir za dostizanje ciljeva obrazovanja za potrebe OSRH trebao bi biti sastavni dio jedinstvenog koncepta obrazovanja za potrebe nacionalne sigurnosti RH, čime bi se izravno dala potpora implementaciji ciljeva Strategije nacionalne sigurnosti i sustava Domovinske sigurnosti. Pri tome posebno treba naglasiti potrebu potpore znanstvenom polju vojno-obrambenih i sigurnosno-obavještajnih znanosti i umijeća i implementacije znanstveno-istraživačkih projekata i spoznaja u obrazovni proces.

Jedno od načela koje bi trebalo primijeniti pri oblikovanju modela je izgradnja vlastitih potencijala za održivost sustava visokog školstva, koji treba omogućiti punu afirmaciju autonomnosti, znanstveno-istraživačkih kapaciteta i provedbu dodiplomskih, diplomskih i poslijediplomskih (doktorskih studija). Nadalje, cjelokupni proces obrazovanja za potrebe OS RH trebalo bi pratiti kroz konstantno provođenje evaluacije kurikulumâ s ciljem njihovog prilagođavanja praktičnim potrebama i promjenama u sigurnosnom okružju RH te novim zahtjevima koji će se postavljati pred OSRH u izvođenju misija i zadaća.

Model transformacije vojnih učilišta u sveučilišta primijenjen je u procesu demokratske tranzicije većine postkomunističkih zemalja i drugim zemljama tzv. "trećeg vala demokratizacije" u Europi nakon završetka Hladnog rata.⁵ On se zasniva na transferu institucija vojnog školovanja s glavnog stožera na ministarstvo obrane te provođenja integracije s civilnom sveučilišnom zajednicom. U nekim slučajevima (na primjer Poljska i Mađarska) otišlo se i korak dalje – sustav vojnog školovanja prebačen je pod ingerenciju ministarstva znanosti.

Ovdje se radi o procesu transformacije koji je od sredine 1990-ih stvorio novi europski koncept vojnog obrazovanja – formiranje sveučilišta nacionalne obrane. Navedeni koncept zasnovan je na tri čimbenika: usvajanju visokih akademskih standarda, potrebi osiguravanja cjeloživotnog obrazovanja na području nacionalne sigurnosti te širenju spektra misija i zadaća oružanih snaga (pri čemu je posebno naglašena međunarodna dimenzija djelovanja). Usporedba tradicionalnog modela vojnog obrazovanja s konceptom nacionalnoga obrambenog sveučilišta dana je u Tablici 3.

Tablica 3. Usporedba tradicionalnog modela vojnog obrazovanja s konceptom nacionalnoga obrambenog sveučilišta (oblikovano prema Libel, 2017)

	Tradicionalna vojna obrazovna institucija	Nacionalno obrambeno sveučilište
Cilj	profesionalno obrazovanje	akademsko istraživanje i profesionalno obrazovanje
Upravljanje	vojno profesionalno osoblje	civilno i vojno osoblje s akademskim statusom
Sastav i odabir osoblja	vojno osoblje	vojno i civilno akademsko i profesionalno osoblje
Sastav i odabir studenata	nacionalna razina – vojni studenti	nacionalna razina – vojni studenti, plus određeni broj međunarodnih

⁵ Taj „val“ obuhvaća tzv. Baltičke države, Albaniju, Bugarsku, Mađarsku, Republiku Češku, Poljsku, Rumunjsku, Slovačku, Sloveniju, ali i zapadnoeuropske zemlje poput Španjolske i Portugala.

		studenata (vojni i civilni) te nacionalnih studenata civila (druge institucije – sastavnice nacionalne sigurnosti)
Kurikulum	usko fokusiran na vojne studije	vojno-obrambene i sigurnosno-obavještajne studije, akademsko istraživanje
Infrastruktura	vojna (infrastruktura za obuku)	vojna i civilna (sveučilišna) istraživanja

Tradicionalne vojne obrazovne institucije su usko fokusirane na praktično profesionalno obrazovanje i uvježbavanje za ograničeni set misija. Sveučilišta nacionalne obrane su fokusirana ne samo na profesionalno obrazovanje (koje sada pokriva široki spektar tradicionalnih i netradicionalnih misija), već i na akademski istraživački rad. U tradicionalnom modelu vojnog obrazovanja naglašen je hijerarhijski zapovjedni lanac. Međutim, u modelu sveučilišta nacionalne obrane primjenjuju se kompleksne upravljačke strukture koje kombiniraju djelovanje različitih sudionika od kojih je dio u obrambenom sustavu (ministarstvo obrane, vojni eksperti), a dio izvan njega (druga ministarstva, akademska zajednica). Integracija sa sveučilišnom zajednicom i ulazak u Bolonjski proces traže razvijanje novoga institucionalnog okvira.

Promjenom institucionalnog okvira (iz učilišnog u sveučilišni) stvaraju se temelji za uspostavu tri ključne komponente institucionalne autonomije vojnog obrazovanja (Libel, 2017):

1. **Akadska sloboda u obrazovanju i znanstvenom istraživanju;** Podrazumijeva poštivanje i poticanje širokog opsega pogleda, ideja i metoda usmjerenih prema razvijanju kritičkog i kreativnog razmišljanja – ostvaruje se kroz donošenje odluka na razini sveučilišta o organiziranju nastavnih i znanstvenih aktivnosti, razvoju studijskih programa i definiranju područja znanstvenog istraživanja, organiziranju procesa napredovanja nastavnog i znanstvenog osoblja.
2. **Financijska autonomija;** Zasnovana je na stvaranju legitimnih prihoda (mogući prihodi u okviru nastavnog i znanstvenog rada, prihodi koji nastaju na temelju razvoja intelektualnog vlasništva, pružanja usluga, organiziranja znanstvenih konferencija i drugih aktivnosti, redovnog financiranja od strane državnih institucija, financiranja od strane drugih organizacija) i odlučivanju o načinu korištenja ovih sredstava.
3. **Organizacijska autonomija;** Odnosi se na ovlast odabira i odlučivanje o napredovanju nastavnog i znanstvenog osoblja.

Model vojnog obrazovanja, zasnovan na konceptu nacionalnoga obrambenog sveučilišta se u protekla dva desetljeća, proširio među europskim zemljama iz nekoliko razloga (Libel, 2017):

- Prvi je rastući broj i vrste zadaća koje u posthladnoratovskom razdoblju izvode oružane snage zemalja članica NATO i EU. Tradicionalni model vojnog obrazovanja koji je bio odgovarajući u pripremi vojnog osoblja za konvencionalno ratovanje visokog intenziteta, pokazao se nedovoljnim u obrazovanju za netradicionalne vojne zadaće i proširenje spektra operativnih domena na kibernetičku i svemirsku. Ovakvo širenje kurikuluma vojnih obrazovnih institucija tražilo je uspostavljanje suradnje s civilnom

akademsom zajednicom, koje je s vremenom preraslo u trend integracije vojnih obrazovnih institucija u sveučilišnu zajednicu.

- Drugi razlog je značaj razvijenog sustava profesionalnoga vojnog obrazovanja kao multiplikatora snaga/sposobnosti. Moderne vojne obrazovne institucije razvijaju znanje i ekspertizu nužne ne samo za uspješno odvijanje tradicionalnih i netradicionalnih zadaća koje se danas stavljaju pred oružane snage, već i za donošenje strateških odluka na području sigurnosti i obrane. Na taj način vojne obrazovne institucije postaju kritična središta stvaranja i distribucije znanja i ekspertize na sigurnosno-obrambenom području, koje dijele s nizom drugih subjekata sustava nacionalne sigurnosti (policija, obavještajna zajednica, druga tijela državne uprave, relevantne civilne organizacije, industrija).
- Treći razlog je razvijanje demokratskih civilno-vojnih odnosa. U novim demokracijama je u razvoju civilno-vojnih odnosa na području vojnog obrazovanja postavljen cilj pripremanja časnika za razumijevanje i prihvaćanje svih aspekata civilne kontrole nad vojnom organizacijom. Osim razvijanja i primjene niza kurikuluma u vojnim obrazovnim institucijama, ostvarivanje ovog cilja dovelo je do potrebe edukacije civilnih eksperata za sigurnosno-obrambena pitanja za druge institucije državne uprave, a zatim i u nedržavnim institucijama. Navedena potreba postoji i dalje, i to ne samo u novim demokracijama, već i u članicama NATO-a i EU-a s razvijenom demokratskom tradicijom. Prelazak u većini europskih vojnih organizacija s popune zasnovane na novačenju na dobrovoljnu službu (profesionalizacija oružanih snaga) ponovno je aktualizirala pitanje civilno-vojnih odnosa i potrebe zadržavanja veze između vojne organizacije i šire društvene zajednice. Da bi se suzbile moguće negativne posljedice takvog trenda, sve demokratske zemlje nastoje prilagoditi sustave civilne i demokratske kontrole novoj situaciji, a to uključuje i oblikovanje dalje transformacije vojnih obrazovnih sustava.

Navedeni razlozi pokazuju zašto je koncept nacionalnoga obrambenog sveučilišta prihvaćen ne samo u novim europskim demokracijama, već i među zapadnoeuropskim državama, što pokazuju primjeri Velike Britanije, Njemačke i Finske koje su također primijenile ovaj koncept u njihovim reformama vojnog obrazovanja.

Opisano iskustvo pokazuje i potrebu mijenjanja sadašnjeg modela vojnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj, koji još uvijek predstavlja tradicionalni model vojnog obrazovanja. Niz europskih država napravilo je tranziciju s ovog modela na novi obrazac razvoja vojnog obrazovanja (koji kombinira novi institucionalni okvir u kome je vojno obrazovanje subordinirano ministarstvu obrane s konceptom nacionalnoga obrambenog sveučilišta) u razdoblju od početka 90-ih godina prošlog stoljeća do sredine proteklog desetljeća. U Republici Hrvatskoj takva tranzicija nije napravljena, jer smo početkom 90-ih godina prošlog stoljeća uslijed potrebe oslobađanja okupiranih dijelova zemlje bili prisiljeni razvijati sustav vojnog obrazovanja utemeljen na tradicionalnom modelu, podređen pripremama za vođenje konvencionalnog ratovanja visokog intenziteta. Međutim, proces prilagodbe ne samo OSRH već cjelokupnog sustava nacionalne sigurnosti nakon 1995. godine, a posebno nakon ulaska Republike Hrvatske u NATO i EU, pokazuje potrebu zamjene sadašnjega tradicionalnog modela vojnog obrazovanja gore opisanim novim europskim modelom. Namjera razvijanja sustava

Domovinske sigurnosti samo dodatno potencira potrebu napuštanja tradicionalnog modela vojnog obrazovanja.

Uspostava nacionalnoga obrambenog sveučilišta, kao što je i Sveučilište obrane i sigurnosti „Dr. Franjo Tuđman“ u Zagrebu, utemeljeno sukladno Zakonu o osnivanju Sveučilišta obrane i sigurnosti (Hrvatski sabor, 2021), uz kontinuiranu prilagodbu organizacije obrazovanju za potrebe OSRH shodno promjenama u sigurnosnom okružju, kurikulumu i metode (nastavnih sustava) uvjetuje prvenstveno, potrebom razvoja i održavanja sposobnosti odgovora OSRH na buduće strateške izazove. U kontekstu Nacionalne klasifikacije zanimanja, može se reći da sustav profesionalnoga vojnog obrazovanja obrazuje ljude za vojna zanimanja (DZS, 2010).

Zaključak

U dinamičnom i kompleksnom sigurnosnom okružju 21. stoljeća obrazovanje (odraslih, prvenstveno časnika) za potrebe nacionalne obrane i sigurnosti mora se transformirati kako bi odgovorilo na aktualne i buduće izazove. Rad je istaknuo ključne pokretače promjena i ponudio okvir za razvoj sustava obrazovanja temeljenog na suvremenim potrebama Oružanih snaga RH i širem kontekstu domovinske sigurnosti. Naglasak je stavljen na konceptualizaciju obrazovanja koje integrira akademska znanja, praktične vještine i sposobnost prilagodbe, čime se osigurava spremnost za vođenje i donošenje odluka u uvjetima neizvjesnosti i brzih promjena.

Predloženi model transformacije obrazovnog sustava, utemeljen na konceptu nacionalnog sveučilišta obrane, nudi odgovore na suvremene sigurnosne zahtjeve kroz unaprjeđenje institucionalnih, operativnih i samo-razvojnih domena profesionalnog razvoja. Osiguravanjem akademske, financijske i organizacijske autonomije, kao i poticanjem interdisciplinarnosti i međunarodne suradnje, ovaj pristup doprinosi izgradnji kompetencija potrebnih za učinkovito djelovanje u različitim domenama nacionalne sigurnosti.

Zaključno, implementacija predloženih reformi obrazovanja i profesionalnog razvoja, u okviru sveučilišta obrane, ključna je za osiguranje dugoročne otpornosti i uspješnosti obrambenog sustava Republike Hrvatske u suočavanju s kompleksnim sigurnosnim izazovima sadašnjice i budućnosti.

Literatura

- Biava, A., Drent, M. i Herd, G.P. (2011). Characterizing the European Union's Strategic Culture: An Analytical Framework. *Journal of Common Market Studies*. 49(6), 1227-1248.
- Bojanjac, D. (14. lipnja 2023). Naše obrazovanje i umjetna inteligencija opasan su spoj. A možemo biti kao Švicarci. *T-portal*. <https://www.tportal.hr/komentatori/clanak/nase-obrazovanje-i-umjetna-inteligencija-opasan-su-spoj-a-mozemo-biti-kao-svicarci-foto-20230614>
- Cannon-Bowers, J. A. i Bowers, C. A. (2008). Synthetic learning environments. U Spector, J. M., Merrill, M. D., van Merriënboer, J. i Driscoll, M.P. (ur.), *Handbook of research on educational communications and technology*. Lawrence Erlbaum, 317-327.
- Cohen, E.A. i O'Brien, P. (2024). *The Russia-Ukraine War: A Study in Analytic Failure*. Center for Strategic and International Studies. <https://www.csis.org/analysis/russia-ukraine-war-study-analytic-failure>

- Čurčija, S. (2015). Materijalna stimulacija u oružanim snagama Republike Hrvatske. *Zbornik radova: 8. međunarodna znanstveno-stručna konferencija "Dani kriznog upravljanja"*, 1067-1083.
- Čurčija, S. (2019). Specifičnosti vojne organizacije i oblikovanje stimulativnog nagrađivanja. *Zbornik radova: 12. Međunarodna znanstveno-stručna konferencija Dani kriznog upravljanja*. Veleučilište Velika Gorica, 306-322.
- Čurčija, S. i Matika, D. (2018). Transformation of Military Education System in Croatia. *Annals of Disaster Risk Sciences : ADRS*, 1(2), 117-127.
- Dnevnik.hr (24. lipnja 2017). Grabar-Kitarović: "Pripadnice i pripadnici oružanih snaga su naša najveća vrijednost". *Dnevnik.hr*. <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/grabar-kitarovic-pripadnice-i-pripadnici-oruzanih-snaga-su-nasa-najveca-vrijednost---480773.html>
- DZS (29. prosinca 2010). *Nacionalna klasifikacija zanimanja 2010* (NKZ 10). Državni zavod za statistiku, Narodne novine, 147/2010.
- European Commission (2012). *Education and Training 2020 Work programme. Thematic Working Group 'Assessment of Key Competences'. Literature review, Glossary and examples*. European Commission, Directorate-General for Education and Culture.
- Filjak, S. (2019). Teorijski i empirijski pogled na zapovijedanje Hrvatskom vojskom u Domovinskom ratu. *Strategos*, 3(2), 51-89.
- Goldman, C.A., Mayberry, P.W., Thompson, N. i Hubble, T. (2024). *Intellectual Firepower: A Review of Professional Military Education in the U.S. Department of Defense*. RAND. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA1694-1.html
- Herceg, J. i Krajačić, E. (2022). Uloga vojne obuke u profesionalnom vojnom obrazovanju. *Andragoški glasnik*, 26(42), 44-69.
- Herceg, J. i Kozina, A. (2024). Kompetencijski profil civilno-vojne profesije u Republici Hrvatskoj. *Policija i sigurnost*, 33(1), 42-55.
- Hrvatski sabor (2017). *Zakon o sustavu domovinske sigurnosti*. Hrvatski sabor, Narodne novine 108/17.
- Hrvatski sabor (2021). *Zakon o osnivanju Sveučilišta obrane i sigurnosti*. Hrvatski sabor, Narodne novine 34/2021. <https://www.zakon.hr/z/2785/Zakon-o-osnivanju-Sveu%C4%8Dili%C5%A1ta-obrane-i-sigurnosti>
- Jutarnji list (10. lipnja 2023). Potraga za ročnicima. *Jutarnji list*. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/morh-se-oglasio-oko-ponovnog-uvodenja-obaveznog-vojnog-roka-mladi-imaju-sve-manje-interesa-znamo-i-zasto-15344614>
- Krznar, D., Čurčija, S. i Ćutić, D. (2024). *Pribavljanje ljudskih potencijala u vojnu organizaciju*. Institut za sigurnosne i obrambene studije (Projekt SOIS-FT/ P-03). Sveučilište obrane i sigurnosti „Dr. Franjo Tuđman“.
- Kozina, A. (2013). Intercultural competencies of military teachers. *Andragoški glasnik*, 17(1), 37-47.
- Libel, T. (2017). *European Military Culture and Security Governance: Soldiers, scholars and national defence universities*. Routledge.
- Liessmann, K.P. (2010). Posljednja zadaća našeg opstanka. *Vijenac*, (419). <https://www.matica.hr/vijenac/419/Posljednja%20zada%C4%87a%20na%C5%A1eg%20opstanka/>
- LZMK (2024a). Izobrazba. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/izobrazba>
- LZMK (2024b). Obrazovanje. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/obrazovanje>
- Ljulj, A., Slapničar, V. i Smiljanić, D. (2024). Proliferation of unmanned aerial and maritime vehicles in military operations. U Degiuli, N., Valčić, M., Bucci, V. i Braidotti, L. (ur.) *Theory and Practice of Shipbuilding: Proceedings of the 26th Symposium (SORTA 2024), Zadar, Croatia, 2-5 October 2024*. IOS Press, 246-270.
- MORH (2007). *Koncept izobrazbe za potrebe Oružanih snaga RH*. Ministarstvo obrane Republike Hrvatske. https://www.morh.hr/wp-content/uploads/2017/10/47_izobrazba_os_rh.pdf

- MORH (2013). *Odluka o rodovima, službama, strukama i njihovim specijalnostima*. Ministarstvo obrane RH. Narodne novine, 128/2013.
- MORH (2023). *Pravilnik o izobrazbi*. Ministarstvo obrane RH. Narodne novine 50/2023.
- MZOM (2024). *Hrvatski kvalifikacijski okvir*. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih. <https://www.kvalifikacije.hr/hr/o-hko-u>
- NATO (2014). *NATO education, training, exercises, and evaluation (ETEE) policy MC 0458/3*. North Atlantic Treaty Organization. [https://www.coemed.org/files/Branches/DH/Files_01/MC0458-3-Final-NATO-EDUCATION,-TRAINING,-EXERCISES,-AND-EVALUATION-\(ETEE\)-POLICY-03-Sep-14.pdf](https://www.coemed.org/files/Branches/DH/Files_01/MC0458-3-Final-NATO-EDUCATION,-TRAINING,-EXERCISES,-AND-EVALUATION-(ETEE)-POLICY-03-Sep-14.pdf)
- NATO (2016). *Commitment to enhance resilience*. North Atlantic Treaty Organization http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133180.htm
- NATO (2023). *Vilnius Summit Communiqué*. North Atlantic Treaty Organization. Dostupno na: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm
- Platužić, A. (2016). Proučava li se rat u vojnom obrazovanju? *Polemos*, 19(2016), 89-99.
- Poita, Y. (2023). *Some Lessons From Command And Control (C2) In The Russian-Ukrainian War*. Institute for National Defense and Security Research, Taiwan. <https://indsr.org.tw/uploads/indsr/files/202311/7eba0534-512b-4275-a2f5-9d7b3ef20e1d.pdf>
- Sawant, M. (2021). Why China Cannot Challenge the US Military Primacy. *Journal of Indo-Pacific Affairs*, <https://www.airuniversity.af.edu/DesktopModules/ArticleCS/Print.aspx?PortalId=10iModuleId=20562iArticle=2870650>
- Schmitt, J.F. (2002). *A Practical Guide for Developing and Writing Military Concepts*. Hicks and Associates Inc. Defense Adaptive Red Team, Working paper #02-4.
- Smiljanic, D. (2016). Transformational Military Leadership - Requirements, Characteristics and Development. *Vojenské rozhledy – Czech Military Review*. 25(2016), 18-48.
- Smiljanić, D. (2017a). *Koncept obrazovanja za potrebe OS RH* (Projekt SPA-05-2017). Centar za obrambene i strateške studije "Janko Bobetko", Hrvatsko vojno učilište "Dr. Franjo Tuđman", Zagreb.
- Smiljanić, D. (2017b). Development of the Croatian National Security Strategy in the Hybrid Threats Context. *Croatian International Relations Review – CIRR*. 23(80), 97-129.
- Tuta, J. i Luić, Lj. (2024). Evaluation of the impact of active learning using augmented reality on cadets' knowledge. In: *Proceedings of the International Conferences on e-Learning and Digital Learning 2024, ELDL 2024. Sustainability, Technology and Education 2024, STE 2024*.
- USMC (2018). *MCDP 1 Warfighting*. The U.S. Marine Corps. Department of The Navy. Headquarters United States Marine Corps.
- WEF (2016). *The Future of Jobs Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution*. World Economic Forum. https://www3.weforum.org/docs/WEF_FOJ_Executive_Summary_Jobs.pdf
- WEF (2024). *From classroom to career: Building a future-ready global workforce*. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/stories/2024/12/from-classroom-to-career-building-a-future-ready-global-workforce/>

TRANSFORMATION OF NATIONAL DEFENCE EDUCATION IN THE REPUBLIC OF CROATIA: CONCEPTUAL FRAMEWORK AND INSTITUTIONAL CHALLENGES

Dražen Smiljanić, PhD

Dr. Franjo Tuđman Defense and Security University

drazen.smiljanic@sois-ft.hr

Abstract

The response to the challenges and threats arising in the 21st-century security environment, marked by dynamic changes and the complexity of actor relationships, requires continuous adaptation of defence capabilities, including education for national defence and security needs. The article analyses the key drivers of transformational changes in the field of education, including new technologies, multidimensional security threats, and the expansion of the spectrum of military commanders' competencies. The paper's content develops a concept of education based on integrating academic knowledge, practical skills, and lifelong learning, with a special emphasis on the model of the National Defence University. The paper identifies institutional and organisational prerequisites for implementing a transformed education system, including interdisciplinarity, international cooperation, and university autonomy. The transformation of education for the needs of national defence serves to ensure the adaptability and resilience of the defence system of the Republic of Croatia to contemporary and future security challenges.

Keywords: *national defence education; national security; defence transformation; defence university; lifelong learning.*